

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Iacobi Lobbetii Leodiensis E Societate Iesv. Specvlvm
Ecclesiasticorvm, Ac Religiosorvm.**

Lobbet de Lanthin, Jacques

Leodii, 1640

Capvt XI. De Horis Canonicis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-47105](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-47105)

CAPVT XI.

De horis Canonicis.

CVM beneficium Ecclesiasticum sit propter officium, aliqua de eo erunt agitandæ quæstiones. Et primum quidem de horarum nomine; tum de earum ordine, ac numero; tum etiam de tempore, quo decurri debent; de loco ac situ corporis conueniente; tum à quibus, & quo sub onere: tum denique de ratione, modoque debito vt illi præcepto fiat satis.

§. PRIMVS.

De nomine horarum Canonicarum.

HORÆ dicuntur esse preces, quæ ex Ecclesiæ institutione ad Deum laudandū, opemque diuinam implorandā certis, statisque horis exsoluuntur.

Dicuntur horæ vel ab orando, vt vult Zabarella; cui etymologiæ reclamatione aspiratio; vel quod vero similis est, ab horis, quod pio Ecclesiæ more præscriptis, definitisque horis, nocturnis, ac diurnis recitari soleant.

Appellantur autem eæ Canonicae, hoc est regulares, quod iuxta Canonum Ecclesiasticorum traditionem, ac regulam earum orationum pensum, à Clericis sit persoluumdum.

Vel si mauis, dic esse Canonicas, quod à Clericis
Canonicis

Canonicis in templo decantari soleant, quod facit ad decus ac laudem Canonici instituti, quod primum diuinis, publicisque Dei sui encomijs famam, nomenque dederit.

Et quia huius nominis appellationem attigi, non possum quin verbulo insinuem, aliam atque aliam fuisse. Primum enim dicti κοινωνικοι, Coenonici, hoc est, in commune viuentes: deinde κανονικοι id est regulares, quod sub vna, eademque regula impensis communibus vitam agerent. Tenuit ea viuendi ratio aliquot sæcula. Certe Pontifex Vrbanus, qui Ecclesie clauum regebat circiter annum ducentissimum vigesimum quartum, in Epistola sua decretali, ait. *Vita communis, maximè viget inter illos, qui in sortem Domini sunt electi*, id est, inter Clericos.

Tales Ecclesie bonæ Matri peperit Augustinus, tales habuit Gregorius Magnus, tales aluit Germania ferè tota, huius instituti maximè tenax, donec tandem senescente mundo, vnàque inclinata pietate, sese remisit ille ardor animi, & communis ea vitæ ratio in odium, ac contemptum est adducta.

Certe Trithemius Abbas in Chronicis ad annum nongentesimum, septuagesimum septimum scribit sub Theodorico Archiepiscopo Treuirensi Canonicos plerosque abiecta vita regulari, quam eorum Maiores eo vsque coluerant, delisse esse Regulares, & factos esse nomine, imò & re etiam ipsa

422 SPECVLVM ECCLESIASTICORVM,
sæculares: quod verumne sit hîc non disputo, ne-
que eam illustri illi Ecclesiæ labem inuri meo cal-
culo velim: maneat penes Trithemium ea fides, ac
censura; sat tamen scio, & indoleo, hac qua spiramus
ætate, esse quam plurimos, qui vt nomine sint,
& esse debeant, Canonici; hoc est vitæ regularis,
reuera tamen ipso opere, & irregulares, & sæcu-
lares esse conuincuntur, imò & illis ipsis deteriores,
(quæ magna est huius æui macula.) A qua fortè re-
lictum & illud, vt in plerisque Ecclesijs Canonici
per se diuinum officium in choro non cantent, sed
per suos vicarios, id muneris exequuntur; quod etsi
primum non caruerit aliquo næuo, modo tamen
cum illud è Petri sede, ac specula despiciant, ac
dissimulent summi Ecclesiæ Præsides, ego damna-
re nec volo, nec possum. Et hæc de horarum Cano-
nicarum nomine dicta sint, ad earum numerum
venio.

§. 2.

De numero & ordine horarum

Canonicarum.

Diuinum Officium in septem omnino horas
distribui solet, cuius numeri rationem hîc
inquirimus. Ea authoribus alia est, atque alia.

Sunt enim qui septem horas referant ad primam
vniuersi molitionem, quam septem diebus ab-
soluit Deus: dies quippè sex dati huic operi, septi-
mus

mus quieti cessit, sacroque otio, audijsque Sabba-
tum, quod in eo diuina manus conuicisset. Ut
tanti beneficij memoria iret in posteros, iret in
omnem Solis, Lunæque cursum, placuit summis
Ecclesiæ Præsulibus, diebus singulis septem horas
describere, ut orationi, diuinisque laudibus tot da-
rentur à nobis horæ, quot Creator vniuerso dies
impenderat.

Reuocant nonnulli septem horas ad tempora
Mosis, & antiquæ legis institutum, quo receptum
fuit, ut interdium quater prælegeretur populo volu-
men legis, ut ea semper in oculis, in auribus, in ani-
mis esset. Ac ne sola diurna lux eam commentatio-
nem aspiceret, nocte etiam intempesta ter Domi-
no confitebantur, cæloque iam quieto preces, ac vo-
ta mittebant. Pia quadam illius auiti moris æmula-
tione septem horarum interualla distinxit Ecclesia.

Dicunt alij ex recepto Dauidis more, qui pro
ea, qua erat in superos pietate, ac religione septies in
die Deo dicebat laudes, ut testis est ipse luculen-
tus. *Septies, inquit, in die laudem dixi tibi.* Hic sty-
lum figo, teque mi Lector cogitatione, memori que
mente ad Dauidis tempora reuoco, & secretum il-
lius conclaue, quod vnum pios animi regij mo-
tus audijs, & astupuit: quidni enim obstupescat;
in ea aulicæ vitæ mollitie, luxu, delicijs, in tanta ne-
gotiorum mole, & incumbentis regni curis, in
martio

424 SPECVLVM ECCLESIASTICORVM,
martio puluere, bellicoque sttepitu; armorumque,
strictique ensis fulgore: tantum vacui temporis in-
uenire potuisse quod sibi, quod superis, quod Deo
concederet, alijsq; negotijs substraheret. Habet pius
lector in Dauide quod amet, suspiciat, imitetur.

Volunt aliqui septenarium horarum numerum
esse pro peccati remedio, & velut expiatorio sacrifi-
cio: cum enim *septies in die cadat iustus*, septies vt
resurgat est necesse: resurgit autem oratione, quæ
Scriptura teste est *sacrificium labiorum confitentium*
Domino. Si quam olim maculam contraxerat Sa-
cerdos, iuebatur pro peccato vitulum offerre, &
Leuit. 4. eius sanguine septies aspergi. *Coram Domino contra*
u. 6. *velum sanctuarij*: eoque ritu eluebatur quæcum-
que adhæserat sceleris contagio.

Vt discedamus à figura, & ritibus antiquæ legis,
demusque locum veritati, & nouæ legis sacrifi-
cio, est illud vt dixi *sacrificium labiorum*, eo horis
septem per opportuna temporum interualla re-
petitis, animum peccati sordibus contaminatum
aspergit, atque diluit Sacerdos.

Non desunt alij authores, qui piè credunt per se-
ptem horas Canonicas in nos cælo propitio deuo-
cari, ac depluere septem dona Spiritus Sancti: ideo-
que modo eas componunt cum septem candela-
Apoc. 1. bris aureis, quæ olim in excessu mentis vidit Ioan-
nes Iesu amor, ac delicia; modo cum septem lu-
cernis,

OPINIO

AC RELIGIOSORVM. 427
cernis, quas super candelabrum accendere iussus est
Moses.

Nimirum quod ædi sacrae candelabrum, quod *Exod. 25.*
Lucerna, hoc nobis oratio; ab illis fugantur tene-
bræ, & nox ipsa quodammodo euigilare videtur:
& nos ab oratione lucem haurimus, quâ paruus hic
mundus, animus, inquam, noster perfundatur,
diuina aspiciat lumina, & amore, æstuque cœle-
sti totus incalescat. Si modo horarum lectio, sit ve-
luti commentatio, piaque meditatio, in qua cum
Dauid ex vero dicere possis. *In meditatione mea
exardescet ignis.* Et hæc ratio stimulo esse potest ad
officium diuinum ea qua par est pietate obeūdum.

Video tamen plerosque è Sanctis Patribus eo
magis inclinare, vt hunc numerum orationis septe-
narium ad sacra redemptionis nostræ mysteria tra-
ducant. Ea sunt omninò septem: & quidem præ-
cipua, quibus ex æquo horæ septem respondent; è
quibus prima Ecclesiastica voce dicitur *nocturnum
officium*: euoluitur illud adulta, mediaque nocte,
quia tum temporis Deus immortalis homo factus,
ex virgine conceptus, in mortales auras eductus. Et
inde prima redemptionis nostræ iacta fundamen-
ta. Cuius memoriæ Ecclesia prouida Mater, pro ea
quam à filijs exigit tanti beneficij recordatione, sta-
tuit vt nocturnum officium eidem responderet, vt
nox quæ prima diuinæ in nos munificentiae testis
H h h fuerat,

426 SPECVLVM ECCLESIASTICORVM,
fuerat, foret & nostræ in eam arbitra pietatis.

A nocturnis officijs sequuntur *laudes matutine*,
quas Sol oriens excipit, & suo fulgore recreat au-
rora: simulque etiam monet, vt simus memores
illius lucis, quæ non sine stupore, & insignis perfidi-
æ miraculo, vidit contra supremum vniuersi Iu-
dicem, cogi concilium Pontificum, ac Pharisæo-
rum, vidit, inquam, & erubuit, lucemque suam vel
ex eo facinore damnauit, nigroque lapillo notan-
dam censuit: vt & nos ipsi damnemus, vnaque gra-
ta illius beneficij memoria velut albo calculo si-
gnemus, laudes matutinas in choro perfoluimus.

Sequitur deinde hora prima, qua Seruator opti-
mus vinculis onustus reorum in morem, ad Pila-
tum ductus, ab eoque ad Herodem emissus.

Primam excipit tertia, quæ prius exceperat in-
fandas illas Iudæorum voces, insanosque clamo-
res. *Tolle, tolle, crucifige*: à quibus ceu aduersa nube,
defluxit grando verberum, ac flagellorum, sub quibus
gemit Saluator, gemitque pijs in precibus Ecclesia.

Tertiam proximè legit sexta, qua infami ligno
appensum salutis humanæ pretium, Deus homo.

Sextæ iungitur nona, quæ supremo Numini,
immortali Deo, vitæ primæ, vitam exemit, & spi-
ritum per immanes cruciatus extorsit.

Nonæ subnectitur vespertinum officium, tum
enim temporis depositum è Cruce exanime Chri-
sti

sti Corpus, & sepulchro concessum, vt eo quo-
 que peruadat, ac descendat humanus animus, sub
 vesperam, occasumque solis, ea diuini officij pars
 est reiecta. Hæc Mysteria significari probat glossa,
 & his versibus exprimit.

Hæc sunt septenas propter quæ pfallimus horas,
 Matutina ligat Christum, qui crimina purgat.

Prima replet sputis, causam dat tertia mortis,

Sexta Cruci neçtit, latus eius nona bipertit,

Vespera deponit, tumulo completa reponit.

Et hæc de numero horarum Canoniarum, tran-
 sco ad earum ordinem.

Philosophi diem vnum appellant naturalem, is
 complectitur 24. horas, lucem scilicet, ac noctem.

Alium dicunt artificialem, is duodecim horis con-
 stat, seu eas lucis esse velis, seu noctis. Et hæc, & illa
 in diuersas partes abit.

Nox recepto inter antiquos more diuidebatur
 in 4. vigilias, primam, secundam, tertiam, quartam,
 ex his singulæ censèbant tres horas non amplius.

Quod nocti, hoc & luci factum, hanc partici-
 pantur veteres in primam, tertiam, sextam, no-
 nam, & singulis suæ tres horæ assignabantur. Ita
 tota dies naturalis ibat in octo veluti stationes, nox
 in vigilias quatuor, lux diurna in quatuor partes.
 Vt tam hæc quam illa flueret in diuinis laudibus ita
 distribui placuit.

H h h 2

Primæ

Primæ vigiliæ noctis cedebat nocturni officij pars, hoc est tres Psalmi, quibus tres accessere lectiones: deinde dabatur aliquid temporis somno, ac quieti; tum aderat secunda vigilia, quam pariter Psalmi nocturni excipiebant: tum etiam tertia vigilia, quam excitabant rursus tres alij Psalmi; tum denique quarta vigilia, quæ erat hora vna ante solis ortum, & hanc claudebant *laudes matutinae*. Et ista fuit noctis partitio, hæc lucis.

Vbi primum ab inferis redux aurora caput orbi nostro extulerat, audiebatur in sacris ædibus hora *prima*. Vbi deinde adolefcebat dies, cum sacro cantu insonabat *Tertia*. Vbi verò vertici nostro sol insistebat; cum singulari pietatis æstu eminebat & *Sexta*. Vbi denique ad occasum sol ibat, ne abiret, sine diuinis laudibus, occidentem sequebatur *Nona*. Et ne minima diei portio, sine pio cantu, ac diuinæ legis commentatione excederet, crepusculum, quod lucem inter, & altam noctem interesse videbatur, vespers, ac completorio cedebat. Sic & nox atra, & clara dies, tota religiosis officijs impendebatur, nec deerat vnquam, qui soli surgenti, aut occidenti non accineret. Et merito: si enim teste Iobo Deum laudant astra matutina, si auiculæ per nemora sparsæ ad solis ortum, surgentemque diem excitæ Creatorem suum laudant, quidni idem faciat, & pusillus homo?

Hoc

Hoc argumento quondam vsus Ambrosius Doctor omninò melleus, & sonora sui æui, cœliq̄ue alauda.

Quis, inquebat, sensum hominis gerens non erubescat sine Psalmorum celebritate diem claudere, & adoriri? cum etiam aues suavi modulamine, & dulci carmine ortus dierum, ac noctium prosequantur.

Hexam. I.
5. C. 12.

Alaudam ferunt septies in die canere, habitamq̄ue à veteribus antiquiorem terra ob hanc ipsam causam, quod in alto aère toties hymnos cœlo caneret, ac Deo Creatori. Et inde inter Ægyptiaca Hieroglyphica visebatur alaudæ caput septies docta manu, peritoq̄ue penicillo expressum, ac pictum, diceres illi septena guttura, septena esse capita, quibus Deo suo sæpius, ac blandius modulatur. Hic auiculæ genius, cantusq̄ue mirè placuit D. Francisco, qui eam sororem suam vocitare, & ad cantum, grataq̄ue cœlo carmina prouocare.

Dicamus quod ex æquo, & bono dici potest, quod ætheri libero est alauda, hoc Ecclesiæ Clericus: illa liquido sonat aère, hic cœlo gratius auditur, & superis insonat septeno vocum, horarumq̄ue interuallo, ac modulamine, neque vna tantum, alterave anni tempestate vt alauda, sed & anno toto, & frigida etiam, tristicique, & inanima hyeme; in hoc æmulus beatis mentibus, quæ Deo

H h h 3

suo

430 SPECVLVM ECCLESIASTICORVM,
suo accinunt non in annos, & sæcula, sed & in
ipsam quoque æternitatem.

§. 3.

*De tempore, quo hora Canonica legi
debeant.*

Certis statisque horis diuinum officium reci-
tandum est, vi Canonum, Iurisque commu-
nis. Et hoc extra controuersiam est, de officio, quod
publicè, & in choro persoluitur: de eo quippè lo-
quuntur Iura: at quæstio est de illo, quod priuatim
à Clerico persoluitur. Sintne in eo seruanda statuta, fi-
xaque tempora, certumque horarum interuallum.

Fatebor, quod de priuato officio Iura non agunt,
satis tamen conuenit inter Doctores, Iuris esse com-
munis, vt ex preces suis etiam temporibus oppor-
tunè recitentur.

Fauet huic sententiæ ratio, fauet consensus, &
praxis virorum timoratorum, qui sibi conscientiam
ducunt si suo tempore huic penso non satisfecerint.
Et meritò. Primum enim pro eo facit ipsa in-
stitutio Ecclesiæ, & consuetudo iam inde ab Apo-
stolis, ab ipsis Ecclesiæ cunis vsurpata; à qua recede-
re sine necessitate, sine ratione fas non est.

Deinde ex Ecclesiæ seu bonæ Matris indulgen-
tia, factum vt Clerico liceat priuatim officium per-
soluere, in quo tamen voluit haberi rationem tem-
poris,

poris, quantum negotia ferent ac valetudo: decet enim membrum consentire corpori, & Clericum qui Ecclesiæ seruit, communes Ecclesiæ leges seruare, & cum ea quantum fieri poterit in ipsa temporis ratione conuenire.

Denique probat, & illud praxis virorum illustrium, quos inter eminere visus Cardinalis Belarminus, non minus à purpura, pedoque, quam à doctis ingenij monumentis, & singulari vitæ sanctimonia notissimus: de eo ita scribit Siluester Pe- L. 6. vitæ
tra Sancta, qui in eius vitæ calamum & eleganter, & c. 3.
fuse explicuit.

Diuinas laudes, matutinas præsertim, qualibet die, & non pridiana anticipatione, semper legit; partesque singulas officij Sacerdotalis, proprijs & distinctis horis recitauit. In qua sanè re, haud scio quemquam alium magis tenacem propositi fuisse, inter assiduas ferèque omnium horarum occupationes; quas obire Cardinalis Romæ, & Archiepiscopus in vrbe Capua debuit. Quamdiu in societate vixit, circumtulit notatum in tabella horologium solare; atque eo quasi interprete & monitore, pro tempore earundem horarum utebatur. Cardinalis deinde vsus horologio rotato, ex ijs quæ horas narrant, & insuper quâ pridie quis disposuerit hora, tinniendo sæpius à somno excitant, vt ad preces matutinas euigilaret.

Si,

Si, dum sermonis copiam daret, tempus minorum precum appeteret, secretum pro ijs rogabat; & ubi perfoluerat, ad colloquium se referebat. Quam piè in ijs Deo supplicaret, satis exprimebat fusa per vultum & per corpus totum veneratio. Nullo vsus adiutore ex his qui erant ei à sacris: sed semper solus in horaria precatone fuit: quam nixus genibus, aut stans aperto capite (quemadmodum olim Sanctus Franciscus) Deo immolabat; cum interim ei oculi arderent, & suspiria vocem interpellarent.

Aliquando, dum ad S. Andreæ in Monte Quirinali pijs meditationibus animum excoleret, ipsum adiit Religiosus quidam ex societate: qui uti modestiâ summâ inambulantiem inuenerat; num exsolueret pensum Officij diuini, perrogauit. Tum ipse respondit, se tam parum obsequiosè tributum illud Deo reddere non consueuisse; de quo præcepti obligatio suberat. Narrauit Cardinalis Petrus Aldobrandinus, à se quadam die Cardinalem Bellarminum repertum esse in horarias preces intentum adeo; ut tametsi ab Aulicis in conclaue ipsius introduceretur, ille nihilominus immotus hæserit perinde, ac si feriatu à sensibus cum Deo ageret. Dein obsequia omnia tanto hospiti exhibuit; qui æquissimè rem interpretatus, iudicauit, Deum non debuisse desereri, ut sermo *cum homine institueretur*.

Hactenus author in serie rerum à Bellarmino gestarum;

gestarum; & imprimis studio orationis, cui vel maximè intentus fuit. Nouerat nimirum vt frugibus sua sunt tempora, sua est anni tempestas à natura constituta: ita precibus (quæ piæ mentis fruges sunt, & fructus suauissimi) sua quoque decreta tempora, quæ nisi serues, dabis quidem fructus aliquos, sed præcoces alios, atque acidos, alios serotinos, & marcescentes; quod olim Eremitæ opportuno vuarum symbolo cœlum ostendit.

Memorant authores fide digni, Innocentius Ostiensis, Ioannes Andreas, & Abbas in caput primum de celebratione Missarum, in Eremito, vastaque solitudine visum Eremitam, qui vt sibi impensus vacaret, & Deo; quandoque tamen (quæ etiam est viris bonis in malum coniuuentia) in diuini officij ratione plusculum deficiebat: modo enim præfixa illi tempora præueniebat, nimium præceps, & præcox orator, modo trahebat in longum, & vltra horæ, temporisque metas emittebat; modo suus erat totus, ac Dei, dataeque temporis leges obseruabat. Hanc animi parum sibi constantis inconstantiam notauit, & arguit monitor, ac censor Angelus: dum enim de more pabulum defert, vvasque de vite nobili, eas modo acidas, & male coctas exhibet, modo flaccidas, ac improbè putidas, modo probè maturas, & multo sole excoctas. Rogatus autem cur id faceret, bonus è cœlo

414 SPECVLVM ECCLESIASTICORVM,
genius: tibi, inquit, facio, quod auctori tuo, Deo
tuo facis. Cum solitum horarum pensum æquo
citius exsoluis, fructus quidem offers labiorum:
sed illos præcoces, immaturos, acidos: cum è con-
tra nimium extrahis, & reijcis in tempus impor-
tunum, & serum; parum & illi superis sapiunt;
vtpotè effœti, atque emarcidi. At cum temporis ra-
tionem habes, cum suos cuique officio terminos
seruas: tum solo, id est animo maturo, maturos
quoque fructus ostentas, & illos amat, gustatque
Deus. Ita sub vno vix symbolo lusit bonus Ange-
lus, docuitque Eremitam discipulum suum prou-
dus Magister; quæ temporis habenda ratio, quid
probarent superi, quidve improbarent. Hos si au-
dis, erunt tibi pro ministris cœlites ipsi, secus si fece-
ris, erunt illi Iudices tui, & in altera vita pœnas exi-
gent. Et ne fortè eas frustra à me intentari credas.
Paucis excipe, quid posteris olim scripserit Petrus
Damianus in Epistola ad Desiderium de miracu-
lis sui temporis.

Refert ille Episcopum ab infula, pedoque cla-
rum in igne expiatorio graues dedisse pœnas, quod
in officio legendo non satis accuratam temporis
rationem obseruasset, nec sua precibus horarijs de-
disset interualla. Itabat ille sæpius ad aulam, & quid-
quid erat vacui temporis, impendebat illud publi-
cis negotijs: crederes ex hominum calculo probè

occu-

occupatum, dum sibi, priuatoque officio tempus subtrahit, quod suo Principi, quod rebus publicis concedat: at superum suffragijs, Dei que seueri Iudicis sententia, malè distinetur ille, qui sua præpropere facit, vt aliena tractet, qui aulam studiosius colit, quam sacram ædem, qui alijs vacat operosius, & sibi studet negligentius; nã ille inquam, male negotiosus est homo. Tu ne ex eo genere sis caue, & alterum si sapias etiam declina, in quod plerique suo vitio, atque incuria incidunt.

Habet ætas nostra, lugetque nonnullos è Clero, qui etsi domi priuatis sub tectis horarum pensum absoluant, publico tamen officio ita interfunt, vt nec suæ, nec aliorum deuotioni studere videantur: sed tantum statutis residentia horis, & ijs quidem quam parcissimè satisfacere: aut enim chorum subeunt inchoato iam officio, aut eo necdum expleto discedunt; diceres vrgeri immensa negotiorum mole, auocari amicorum studijs, & incumbentis Reipublicæ curis retrahi: cum tamen nihil horum sit: sed aut auarus in superos animus, aut certè vacuus pietatis, cui ne nimium tribuant, verentur. Ego certè (vt ingenuè dicam, quod sentio) plurimum metuo ne eius farina hominibus eueniat illud, quod olim Monacho è D. Benedicti familia; de quo D. Gregorius ad omnem posterorum memoriam, & exemplum scripsit.

Erat D. Benedicto magna religiosorum viro-
rum Parenti (quod in numerosa prole plerumque
fieri solet) Monachus , & filius vnus aliquis , isque
non admodum propensus in studia pietatis, Demo-
nem ille à sacris officijs æquo citius auocantem au-
diebat ; à suis fratribus abibat ; discedebat è choro,
nec precum communium finem expectare posse
videbatur. Hunc sæpius non sine stomacho nota-
rant religiosi, notarat , ac damnarat S. Pater Benedi-
ctus , imo pro ea, qua erat in discernendis spiritibus
vi, ac perspicacia, Dæmonem viderat, qui eum Mo-
nachum extrahebat è choro, quem ne abduceret in
posterum flagello malè excepit vir sanctus, fugauit,
& ad stygios carceres redire coegit.

Optarem in omnibus Ecclesijs esse Benedicto
parem aliquem : si in ijs aut illi Monacho similis,
aut isti Dæmoni malitia non inferior reperiatur.

§. 4.

*De loco & situ corporis legendis horis
conueniente.*

c. 33.

c. 6.

CVM id casus aut necessitas tulerit, locus omnis
orationi est accommodus. Ita Ieremias in lu-
to, & è luto Deum ad se precabundus traxit. Daniel
in leonum lacu iratum Numen placauit. Tres pue-
ri in camino ignis, medijsque flammaram vortici-
bus cœlestem in se indulgentiam experti ; magni
profectò & feruidi oratores.

Iob

Iob in sordibus & sterquilinio Dei in se misericordiam prouocauit. Latro infami ligno trabalibus affixus clavis, & cœlo vim fecit, & Seruatoris sui aures, animumque oratione sua pulsauit & euicit.

Agnes tenellula virgo infandum lupanar suis precibus propè in oratorium vertit: ita locus omnis pijs mentibus orationi, & esse & videri potest aptissimus; adeò verum illud D. Basilij: ad orationem non locus, sed propositi initium requiritur.

Huiusce rei rationem si quæris, ea est in promptu: humanus animus utpote immortalis & expers corporeæ molis, à loco non pendet, nec in seipso, nec in sua actione: ubique suus est, ubique liber, ideoque ad orandum ubique expeditus; & hoc verissimum de ea oratione quæ mente concipitur, in ea hæret, nec foras erumpit. At illa quæ vocalis dicitur, locum omnino decentem & quietum amat, nisi necessitati parendum esse dixeris, non satisfaciendum voluntati.

His ita ex vero constitutis, de propositâ quæstione ita statuo; Horis Canonicis exsoluendis locum proprium esse aut chorum, aut cellam; hanc si priuata, illum si publica fuerit oratio.

Situs autem corporis is esse debet qui eum non dedecet, qui se senserit cum Deo loqui: hinc aut flexis genibus, aut stans orabit; aut si valetudo non ferat, humiliter sedens; hæc enim corporis com-

438 SPECVLVM ECCLESIASTICORVM,
positio argumentum est reuerentis animi, & ad
diuina colloquia contremiscentis: contra vero aut
indecorè sedere, aut pronum iacere, aut immodestè
circumcursare, indicium est vagæ & dissolutę men-
tis, parum ad sacra quæ decurrit officia attendentis:
quod & cœlum damnat, & ipsi quoque irrident
Inferi. Argumento fit illud quod refert Petrus Da-
mianus. Prior, inquit, vnus aliquis, cui nomen
Ioannes, ab infirmâ debiliq̃ue valetudine plus æ-
quo sibi indulgens, sæpius Completorium decur-
rebat mollius iacens in lectulo: ita quandoq̃ue vi-
ri etiam aliàs religiosi sibi nimium blandiuntur, &
cutem non probè curant. Euenit autem vt ei offer-
retur Dæmoniacus aliquis quem sacris Ecclesiæ ex-
orcismis sanare, & malo hospite liberare dum stu-
det, instatq̃ue vehementius, sic ei Dæmon: tu ne il-
le es qui sub cotto quotidie Completorium insu-
furras, modo me quasi sanctus eijcere, & iuris mei
vasculum de meo vis dominio liberare: per me,
per Inferos non facies, & vero etiam non fecit; sed
ad se, cellamq̃ue redijt multo suffusus rubore, & à
malo genio benè doctus. Quod si etiam apud In-
feros malè audijt orator ille, qui tamen à morbo,
debiliq̃ue corpusculo causam aliquam prætexere
potuit, quomodo bene audiet is qui cum vegetus sit
& valens, horas Canonicas recitat, aut indecorè cu-
bans, aut petulanter inambulans, parum memor
diuinæ

Damia. 1.
de mir.

oriloq

8 III

diuinæ

diuinæ illius Maiestatis, sub cuius tamen est conspectu, & quam (vt ait S. Chrysológus) *pauent* Serm. 5.
Angeli, Potestates metuunt, & in faciem proruunt
cæli seniores : quos vt in terris imitere, author tibi sum, vt aut stans ores, aut (vt inquit Tertulianus)
 Deum tuum *de geniculis adores* ; sic adorauit Paulus, qui hoc de seipso : *flecto genua mea ad Patrem.* Ephes. 3.

Sic D. Bartholomeus qui centies in die flectebat.

Sic D. Iacobus, qui quod *assiduè coram Deo flecteret,* Lib. 3. Heres. 78. callosam genuum duritiem contraxerat, vt testatur S. Epiphanius.

Sic D. Augustinus, qui primorum Christianorum *trita genua* appellabat, & de seipso ingenuè addebat illud : *quotidie ad Ecclesiam curro, genua mihi trita sunt in orationibus.* Tract. 3. in Ioan. Utinam & tibi trita sint (amice Lector) ex oratione, auitaque pietate.

§. 5.

Qui obligentur ad horas Canonicas?

Communis Theologorum sententia habet, ad horas Canonicas obligari primum eos omnes qui sacris, ac maioribus ordinibus initiati sunt. Tum etiam eos, qui beneficium Ecclesiasticum possident, vnde petatur bona pars honestæ sustentationis.

Tum denique religiosos omnes professos, & ad chorum destinatos. Et hæc communi Doctorum sensu tradi solent.

Cen-

Censuerunt tamen nonnulli, eos, qui ad ordines promoti sunt, nomine, ac ratione patrimonij, ad diuinum officium non teneri. Alij obligari tantum Sacerdotes, non autem Diaconos, aut Subdiaconos, iura enim meminerunt tantum Presbyterij; non autem Diaconi, aut Subdiaconi.

Tract. de
orat. c. 7.
nu. 2.

Vnde ingenuè fatetur Nauarrus nullum in iure Canonico extare decretum, quo præcipiatur Diaconis, aut Subdiaconis, vt diuinum officium percurrant. Cum enim iura illigent tantum Presbyterum, pressius accipi debent, non extendi, ex illa regula Iuris. *Fauores ampliandi, odia restringenda.*

Exc.
Presby-
ter. d. 91.

Verum vt hæc ita esse fateamur, dicendum tamen cum Nauarro, & communi sensu Interpretum Iuris Canonici: omnes initiatos sacris ordinibus, Diaconos omnes, ac Subdiaconos *generalitertius Ecclesiæ consuetudine eadem lege teneri, qua Presbyteri, qua Clerici beneficiarij: consuetudo enim vim legis habet moribus gentium recepta.*

De Religiosis professis, & choro addictis etiam conuenit inter authores, eos ad diuini officij pensum obligari. Verum lis est, ac contentio, qua lege, quo iure?

In sum.
verb.
hor. Can.

Caietanus vult tantum teneri sola consuetudine, quæ vbiq̃ue locorum inualuit; non autem vlllo Iure Canonico.

Paludanus hoc onus naturali iure eis impositum esse

esse contendit; vel eò tantum, quod populi elemosynis sustententur, ac viuant; ideoque pro eis ut orent, ac psallant incumbit. Vt ut sit, hic non disputo, sufficit in præsentia teneri.

De beneficiarijs res est extra controuersiam, de ijs enim loquuntur iura, & clamat vulgatum illud, *beneficium Ecclesiasticum datur propter officium.* Vbi glossa notat, *ideo priuatus officio, priuatus quoque est beneficio, cum sit eius sequela.*

Sed vna quæstio reliqua est, quo iure ad officium teneatur beneficiarius? an naturali, an diuino, an Ecclesiastico, an hoc, & illis?

Siluester docet beneficiarios solo Ecclesiæ præcepto ad diuinum officium persoluendum astringi. Nauarrus iure tum diuino, tum naturali, tum Ecclesiastico.

Pro diuino iure appellat illa verba Prophetæ Regij. *Septies in die laudem dixi tibi.* Verum ut ingenue pronuntiem, quod in hac parte sentio, ex hoc Scripturæ loco, nihil peti potest, vnde ea beneficiario lex, ea necessitas incumbere videatur: etsi enim Dauidi ea fuerit consuetudo, non præcepto imposita est, sed voluntate suscepta: neque extat vestigium vnde beneficiarijs in posteros annos, & sæcula dicatur esse deriuata. Pro iure naturali, & quadam Iustitiæ lege multa faciunt argumenta.

Primum, omnium ore, calamoque expressum

Kkk

illud

442 SPECVLVM ECCLESIASTICORVM,
illud axioma. *Beneficium datur propter officium.*

Alterum quia æquitatis, & Iustitiæ ratio postulare videtur, vt altari seruiat, qui de altari viuit. Accedit deinde & Tertium, quod laici frugum primitias, decimas, ac cæteras oblationes Ecclesijs reliquerint, vt in ijs videretur, qui diuinis intentus esset officijs, qui Deo supplex accideret, qui pro ipsis cœlum, ac superos exoraret.

Ex quibus omnibus primum conficimus illud, beneficium non tam esse virtutis præmium, quam laboris mercedem, ac stipendium exhibitæ operæ.

Deinde cum, qui officium omittit, reipsa non facere fructus suos: sed pro rata ad restitutionem teneri: cum enim fructus sit merces operæ, ac laboris stipendium, si operæ nulla fuit, si nullus in persoluendo officio labor: certè nec stipendium, nec merces debetur, imò nec accipi potest.

Sed hinc exurgit difficultas altera, quæ pars officij prætermissa obliget ad restitutionem? & cui ea facienda sit?

Suarez hanc regulam ponit, quoties ommissio officij est mortalis, toties incumbit onus restitutionis. Cum quo ferè consentiunt Fillucius, & Diana qui docent esse debere omissionem vnus horæ integre: quæ scilicet etiam peccato lethali obnoxium reddat.

Ad alterum, cui ea facienda restitutio, etiam
conuenit

conuenit inter Doctores, faciendam esse aut fabricæ, aut egenis, aut applicari posse Missis, ac sacrificijs pro defunctis, nam & hi inter egentes reponi possunt.

§. 6.

Quale peccatum sit horarum omissio?

HAc in parte nihil referam ex mea sententia, nihil ex me definiam: producam tantum Doctorum fidem, & authoritatem.

Angelus censet eum qui horas omittit, vel ex contemptu, vel ex consuetudine, vel cum aliorum ^{Verbo} ^{horarum,} ^{10,} offensione peccare lethaliter, secus autem si absit contemptus, consuetudo, scandalum: etsi enim irrepat aliqua negligentia, existimat ex ea tantum contrahi noxam venialem.

Contra illum acriter pugnant Doctores alij, Canonici Iuris, ac legum Interpretes, quorum ea vox, ea est communis sententia, eum qui horas omnes omittit sine causa, mortalis culpæ reum argui.

Authoritati suffragatur ratio, quia cum lata lege vel recepta consuetudine incumbat præceptum, & hoc in re graui, qui illud præterit obnoxius est grauioris noxæ.

Sed & altera hinc emanat quæstio, an qui totum officium omittit censeatur ille vnicum dumtaxat lethale peccatum committere, an plura? tot scilicet quot horæ?

*De iust.
& Iure l.
2. c. 37. d.
9. n. 53.*

Authores in duas feruntur sententias, mitior vna, durior accidit altera. Hæc Lessij est, existimantis esse tot peccata mortalia, quot sunt horæ.

*Tom. 3. d.
6. q. 2. p.
10. De Re.
lig. tom.
2. l. 4. c.
25.*

*Opusc. de
benef. c.
4. §. 1. d.
5.*

Rationem ex eo si quæras hanc depromit, quod singulæ horæ singula sint, ac distincta officia; in quæ cadit præceptum. Contra tamen sentiunt, & loquuntur alij, Valentia, Suarez, Vasquez, quibuscum voluitur, & ab itorrens Theologorum: qui docent esse vnicum tantum peccatum.

Causa in promptu est: officium enim quantum est, vna est oratio, vna actio, composita è septem horis, veluti totidem partibus, adeoque illius omissio est vna, vnumque peccatum. Quæ ratiocinatio si vero propior est, vt esse certè videtur, vnà ruit fundamentum Lessij, eiusque ratio penitus labefactatur.

Ei lucem addet opportuna similitudo: etsi enim vnum aureum furari, communi Doctorum sensu peccatum sit lethale, non tamen inde argues furari decem aureos, esse decem peccata mortalia, sed vnum altero grauius. Idem in quæstione proposita esto iudicium. A qua priusquam discedam: duo calamo leuiter notabo, quæ sæpius occurrunt, & quidem.

Primum, an qui præpostero ordine preces Canonicas recitaret, censeretur ille grauioris peccati reus. In eo conspirant omnes si id ex causa fiat, aut in-

inadvertentia nullum esse peccatum : sin autem destinato consilio, ex more, & sæpius fiat, Vasquez in culpa mortifera reponit : quia præpostera illa officij ratio, lectioque, ordini Ecclesiæ, & communi consuetudini derogare videtur.

Mitius ediderunt Bonacina, Lessius, alijque, qui etsi concedant esse noxam venialem, negant in mortalium peccatorum serie reponi posse, & merito : quia eo casu ponitur substantia præcepti, & error tantum est in circumstantijs, qui tantam culpam non inducit.

Huic vicina, & affinis altera quæstio, an qui officium pro officio legit ; an & ille peccet, & an repetere teneatur ?

Consent Theologi, etsi ex certa scientia, & destinata voluntate id fieret : non euadere tamen ad reatum culpæ mortalis : sed venialis dumtaxat. Quia præceptum Iuris Canonici est ; vt legantur septem horæ, & hæc illius præcepti substantia, hoc autem, aut illud officium, spectat ad circumstantiam, in quam qui incurrit, non illico lethalem culpam dicendus est incurrisse.

Ex quo conclusum id velim cum Siluestro, cum qui officium pro officio exsolueret, non teneri repetere, hoc enim etsi consilij sit, non tamen est præcepti, voluntatis est, non necessitatis.

Qui, & quales beneficij fructus?

Quia superius memini fructuum, quos suos facit, qui Ecclesiæ, & altari seruit, non possum quin paucis, ac veluti per transfennam aliquid ex antiquitate delibem, doceamque quid Apostoli, quid Sancti Patres de ijs censuerint: vt ex illorum sensu, ac calculo appareat, qua ratione illos assequi, quomodo ijsdem vti debeamus.

Vulgò eas possessiones, & bona, quæ ex beneficio relinquuntur, vocamus *fructus beneficij*: non sine omine: vt enim fructus enasci solent ex herbescenti viriditate, ac floribus: ita & prouentus illi ex officio; in quo debet esse sua bonæ spei viriditas, sui pietatis, religionis, fidei, charitatis aliarumque virtutum flosculi, à quibus ad animum transeat fructus vberimus.

Apostoli Canone Quadragesimo vocabant prouentus illos Ecclesiæ, Græca voce *κυριακά* id est *Dominica*, bona Domini, Dei opes, quæ beneficiarijs committuntur, & quorum exigentur rationes, vt ab œconomo repeti solent. Ex eo fluxit ea in scholis opinio, quæ beneficiarios prouentuum suorum dispensatores amat, & facit, negat autem ex vero esse dominos.

D. Bernardus libro quarto de consideratione ad
Euge-

Eugenium, appellat *Patrimonium Crucifixi*. Nimirum se bonis omnibus, & vniuerso (cuius tamen erat Dominus) exiit Christus, vt te (ô Clerice) indueret, pauper omninò factus, vt tu illius egestate ditareris. Hoc igitur patrimonium ama, suscipe, vere, vt Crucem soles, ac Crucifixum.

Tertulianus altiore stylo, vocare solitus *deposita pietatis*. Censebant nimirum primi Christiani, qui ad illam beneficentiam inuitabantur diuinis oraculis, suas opes benè, aut piè deponi in manibus Clericorum ad sanos vsus, ad egenorum opem, ac stipem melius & castius per Clericorum manus erogandam.

Urbanus huius nominis primus, qui secundo sæculo vixit, bona Ecclesiastica, dicebat esse *vota fidelium, pretia peccatorum, patrimonia pauperum*.

Vota quidem fidelium, quod ijs explicarent animi sinus, desideria panderent, & vna cum sacra illa, regiaque munificentia, vota, precesque pro salute, & incolumitate sua in cœlum emitterent, vt si quæ forte contractæ essent labes, si quæ maculæ peccatorum, eæ omnes attributo Ecclesiæ sensu, amplissimisque possessionibus eluerentur, & inde eas nominare placuit *pretia peccatorum* quod ijs quodammodo peccata sua redimerent, lytrumque supremo Iudici etiam viui, ac spirantes penderent. Addit pius Pontifex eadem Ecclesiæ bona esse

patri-

In Apo-
log. c. 39.

In Ep. ad
Christia-
nos.

448 SPECVLVM ECCLESIASTICORVM,
patrimonia pauperum, cui consentit Ambrosius,
cuius hoc est breue, elegans, & pium pronun-
tatum.

Adu. reb. sym. *Possessio Ecclesie sumptus est egenorum.*

Ex illa persuasione factum opportunè, & piè, vt
multis in locis pauperes Ecclesie bonis, ac Clerico-
rum prouentibus vterentur. Romæ certè sub Cor-
Euseb. l. 6. c. 35. nelio summo Pontifice, mille & quingenti ab Ec-
clesia nutriabantur. Reliqui sumptus cedebant Cle-
ro, qui tum temporis in communi vitam agebat,
& inde Clerici, olim dicti Cœnonici, hoc est in
commune viuentes.

Hæc fuit auita maiorum nostrorum pietas, hic
sensus antiquitatis; hæc summorum Pontificum
oracula, hæc sanctorum virorum placita, hic vsus
bonorum Ecclesiasticorum, à quo mirum quan-
tum aberrant. Primum ij, qui ea in consanguineos
effundunt, vt illis pinguescat caro, & sanguis, au-
geantur amicorum fortunæ etiam supra datam à
natura sortem: quod impietatis est genus quod-
dam, exuere *Crucifixum*, vt amicum, vt consangui-
neum, vt mundum induas; nec minus peccant illi,
qui aut sordida auaritia, ex Ecclesie prouentibus
arcas suas onerant, ac fatigant, aut insano luxu in
suas voluptates foedè prodigunt.

§. 8.

*Quæ attentio requiratur in horis Canonicis,
vt Ecclesiæ præcepto fiat satis?*

Antoninus Diana Clericus Regularis, & sancti officij in regno Siciliae consultor, ait, sibi quondam propositas fuisse duas pro exoneranda conscientia quaestiones. Tract. 2. de hor. Can. resolu. 3.

Prima hæc fuit. Petrus Beneficiarius per septem integros annos, diuinum officium legit sine attentione: quaesitum an fructus fecisset suos; an ad eorum restitutionem teneretur?

Altera fuit ista, in eodem Siciliae regno, in quadam Ecclesia (cuius nomini parit) Canonicus in choro confabulari solitus, nec vllam externo corporis habitu afferre attentionem: petitum an ille distributiones fecisset suas. Resol. 2. v. 11.

Has quaestiones attingit Diana, & tum ex suo sensu, tum ex aliorum Doctorum placitis resoluit; & quidem ad primam quaestionem producit variorum authorum fidem, qui in alias, atque alias feruntur sententias.

Vna fuit, cum Beneficiarium qui per septem integros annos legisset horas sine debita attentione non fecisset fructus suos, & hinc imponendum ei onus restitutionis. Pro hac sententia citat Petrum Nauarra, Suarez, Salas de legibus, Vasquez opusculo de beneficijs, L. 2. c. 2. In 3. p. tom. 5. Diss. 4. sect. 2. Diss. 9. sect. 1. C. 4. §. 1. dub. 4.

450 SPECVLVM ECCLESIASTICORVM,
beneficijs, aliosque complures Theologos, quos, vt
breuior sim, omitto.

Ratio, qua nituntur authores, est ea, quod cum
attentio sit modus substantialis (da veniam beneuo-
le lector si quandoque vtar voce minus latina, ea
certè vtuntur Theologi, qui rem amant, non ver-
ba) pertinet ad substantiam præcepti, adeoque, qui
illam non exhibet, nec præceptum adimplet
censendus est.

L. 2. c. 37.
d. 11. P. 1.
l. 10. c. 13.
g. 3. In
2. 2. tract.
10. c. 2.
dub. 4.
l. 2. c. 12. Sunt tamen & Theologi magni nominis, qui
in aduersam transiere sententiam, Lessius, Azor,
Malderus, Toletus, alijque. Hi censuerunt cum
qui sine attentione horas percurrisset non teneri
ad fructuum restitutionem; quod vt appareat.

Caëtanus aduertit, duplex ab Ecclesia latum esse
præceptum. Primum fuit legendi horas, cui deinde
accessit alterum, legendi *studiosè, & deuotè*, cum
enim non sine mœrore, grauique sensu videret Ec-
clesia, pia Mater, è beneficiarijs nonnullos, spiritu
tantum vocis, ac labiorum officia diuina decurre-
re, vt ijs modum poneret; constituit vt *studiosè, ac
deuotè* diceretur.

Extat ea lex lata à Concilio Lateranensi, Capitu-
lo. *Dolentes*, è quo petuntur illa verba; *officium
diuinum celebretur studiosè pariter, & deuotè.*

Contra hoc præceptum peccat qui sine attentio-
ne horas Canonicas decurrit, & peruoluit; non ta-
men

men illico conficitur astringi debere ad fructuum
iam perceptorum restitutionem.

Cum enim ea restitutio sit pœna lata in omit-
tentes horas, ille autem ex vero non omittit, sed tan-
tum malè legit, ea pœna illum non afficit.

Supereft tamen alia difficultas, an is, qui sine at-
tentione horas Canonicas euoluit, censeatur il-
le Ecclesiæ præcepto satisfacere? an reus peccati
mortalis? vt mollior ad eam difficultatem super-
andam sternatur via, præmittendum duplicem ad-
hiberi posse attentionem. Vna externa, ea posita est
in verborum pronuntiatione, & compositione cor-
poris, qualis oranti esse solet.

Alia interna, hæc est actus mentis sese in Deum,
& res diuinas erigentis.

Quæritur à Theologis quæ ex ijs requiratur at-
tentio, & sufficiat. Hic rursus itur in duas sen-
tentias.

Vna omninò requirit internam attentionem, ea
nititur duabus potissimum rationibus, è quibus
hæc prima. Lectio horarum est actus orationis, ac
religionis, hic autem nec esse, nec censerì potest, ni-
si interna mentis attentio accesserit.

Altera appellat impositum præceptum à Con-
cilio Lateranensi: *officium diuinum celebretur stu-
diosè pariter, ac deuotè; deuotè quantum ad offi-
cium mentis*, inquit glossa.

Lib. 10. q. 5. ar. 5. Pro hac sententia steterunt plurimi, Sotus, Caiet.

In 22. q. 83. ar. 13. de orat. Nauarrus, Lessius, alijque.

e. 13. Lib. 2. c. 37. d. 11. Non desunt tamen, quibus si minus ad sensum pietatis, at certè ad præcepti leges, & vincula, sufficiat externa illa attentio, quæ verba exprimit, & speciem habet orantis, nihilque externo corporis habitu admittit, quod alienum sit ab actu externo religionis.

In 4. sent. 15. q. 12. num. 13. Pro hac pugnat Durandus, acere, & vehemens

17. 3. Part. tit. 13. c. 4. ingenium. Siluester, & Angelus verbo hora, D.

In 4. dist. 15. q. 5. ar. 2. Antoninus, Paludanus, Diana, alijque; quamplurimi.

Tract. de hor. Can. Ref. 2. Hi ducuntur ea ratione, quod Ecclesia non possit præcipere actus internos, cum nec eos punire, imò nec cognoscere possit extra forum confessionis: deuotio autem, & interua attentio actus est mentis internus; ideòque ad eum non euadit Ecclesiæ præceptum.

Ex hac sententia conficitur illud, quod is, qui inter legendum horas sua voluntate, ac culpa distractus est, nec lethale peccatum incurrit, nec poenam restitutionis, nec onus officij repetendi.

Et hæc quidem opinio opportunè laxare potest recessus angustæ, & scrupulosæ conscientiæ; quæ nusquam est tuta, ubique timida, nutans, anxia à scrupulis, ac stimulis, quibus angitur.

At certè vt dicamus illud, quod ex nostra in malum conniuentia euenire solet, etiam importunè aperire,

aperire, atque effundere nimium patentes & laxos
 sinus, conscientie eorum hominum; qui seruatorum
 in morem ducuntur metu poenae potius, quam
 suavi virtutis illecebra, atque amore; quem quia
 in lectoris animum imprimere volo, proponam
 in praesentia, quae faciunt ad studium virtutis, &
 officia pietatis. Si tamen prius attigero, solueroque
 nodum secundae quaestionis: Ea spectabat Canoni-
 cum, qui in choro fabulis totum tempus atterit, &
 fallit: an ille distributiones faciat suas?

Respondet Diana non facere, quia in eo neque Resol. 7.
 est interna attentio, neque etiam externa, confabula-
 tio enim actus est externus, qui pugnat cum actu
 externo orationis, ac religionis.

Garzia tamen de beneficijs, etsi fateatur Cano- Tom. 5. p. 3. c. 2.
 nicos in choro toto tempore diuini officij confabu-
 lantes peccare grauiter; negat tamen obligari ad
 restitutionem distributionum quotidianarum: quia
 ad has credit satis esse nudam praesentiam.

His ita constitutis venio ad alterum caput, quod
 mihi proposui, & quaero ex studio virtutis, qualis
 esse debeat horarum lectio.

§. 9.

*Quae attentio requiratur in legendis horis ex,
 virtute, ac perfectionis studio?*

Primum videbo quae improbetur, tum deinde
 quae probetur oratio.

D. Chrysoſtomus aurea vt ſolet eloquentia, deplorat vitium humanæ mentis, & vagæ cuiuſdam
Serm. 5. inconstantia. *Sæpe*, inquit, *homo cum eſt in ſe non eſt ſecum* ſtulta nimirum, & inutili peregrinatione exul eſt à ſe, & à Deo ſuo; gyrouagus in oratione; quam Caſſianus eleganti metaphora appellat *nutabundam*, & quodammodo *ebriam*. Vt enim ebrius ab effuſo vino, & nimia ſpirituum in cerebro exundantia, nutat, ceſpitat, & in tranſuerſum agitur, nec vlllo fixus haret veſtigio: ita pleroſque videas, quorum mens in oratione velut ebria eſt, & nutabunda; nulla enim cogitatione diſtinetur; ſed huc, & illuc elabitur, vt ſolent malè poti.

Hoc genus precum D. Paulus ad Timotheum
1. ad Timoth. 2. vocat: orationem *cum diſceptatione*; eſt enim in ea diſceptatio, lis, & pugna multarum cogitationum inter ſe certantium, quæ potius animum ad ſe rapiant, ac morentur. Statuatur ergo primum illud: abſit ab animo oratio peregrina; abſit & illi affinis ea quæ duplex appellari ſolet.

Græci duplicem orationem, & animo duplices appellabant irreligioſos illos oratores, qui ſcilicet mentem in diuerſa abripi ſinunt, & vnã illius partem Deo, alteram vanitati, ac mundo concedunt, contra quos pugnat illa conſtitutio Apoſtolica; quæ à Clemente traditur.
Conſt. Apoſt. 1. 7. c. 12.

Ne ſis duplex animo in oratione tua.

Pugnat,

Pugnat, & illud votum Prophetæ regij: *Læte-^{Ps. 85. v.} tur, inquebat, cor meum, ut timeat nomen tuum.*^{11.}

D. Hieronymus ex Hebræo vertit; *Vnicum fac cor meum.* Symmachus: *Aduna cor meum.* Aquila: *fit cor meum* *μοναχῶς*; *Unice tibi intentum, non distractum, non diuisum.* Ut porro sit eiusmodi, ad seipsum reuocari debet orantis animus, & intra cordis penetralia claudi, ne exeat, ne vagetur.

Hoc olim notauit, monuit, vtilit Ambrosiana eloquentia, quam auidis auribus excipe, ita enim habet. *Cubiculum tuum, arcanum animi secretum est.* ^{Lib. d. A. bel. c. 9.} *In hoc cubiculum tuum intra, hoc est, egredere de corporis tui exteriori vestibulo, & totus intra in alta præcordia cordis tui, & claude ostium: ne fortè irrepat, & subintret malus animi prædo, & dissipator cogitationum: ne, vt piè differit Bernardus: *vel* ^{Ser. 23. in cant.} *sensus egens, vel cura pungens, vel culpa mordens, vel ea quæ difficilius amouentur irruentia imaginum corporearum phantasmata auocent, atque dissipent.* Fit enim nescio qua vel in malum conniuentia, vel prauis affectibus, vel dolo cacodæmonis, vt tum maximè incurrat importuna negotiorum turba, vt de ea etiam querantur viri sancti, & velint, nolint, ab illa aliquid patiantur. Hieronymum audi, cui nox & dies vna fuit oranti. Is ita de seipso queritur. *Creberrimè, inquit, in oratione mea aut per* ^{In Dialog. adu. Luciferianos.} *porticus deambulo, aut de fœnore cogito, aut abdu-*
*ctus**

Etus turpi cogitatione, etiam quæ dictu erubescenda sunt gero.

Hæc ubi de se ingenuè confessus est; tum indignabundus exclamat. *Vbi est fides? sicine putamus orasse Ionam? sic tres pueros? sic Daniele inter Leones? sic certe Latronem in Cruce?*

Producit magnos Oratores vir sanctus, Ionam, quem irata maria, fluctuum æstus, insolens ventorum turbo turbare non potuit.

Tres pueros, quos ad lambens ignis, & flamma vorax ab orationis æstu non reuocauit.

Danielem, cui nec alta spelunxæ nox, & squalor; nec viui, ac spirantis sepulchri horror, nec ingenta Leonum ferocia, in oratione languidum, & anxium fecit.

Denique Latronem, cui inter extrema supplicia, & acerbissimæ mortis imaginem, cum neque pes, neque manus liberæ forent; lingua tamen libera fuit, & ad orationem expedita. Et eam, sibi, alijsque amat Hieronymus. Ut autem ipse assequaris, attende, quem in Hebræis animum esse Deus voluerit.

Dederat illis in mandatis, vt ter quotannis abirent à suis ædibus, & tabernaculo sese sisterent Deum deprecaturi. Ac ne fortè quemquam angeret cura domus, ne ferè vacua hospitibus tecta, latrunculis obuia, & patentia obijci possent; eos omni periculo liberos, omni que metu vacuos esse voluit;

ad

adpromisit enim fore, vt eorum bonis, ac domi-
bus nemo vnus omnium infidiaretur. Hæc diuinæ
sponsionis fuere verba.

*Nullus infidiabitur terra tuæ ascendente te, & Exod. 34.
apparente in conspectu Domini Dei tui ter in anno.* v. 24.

Vt promissum, ita & factum. Ibat liber Hebræus,
& domos, & tecta, & supellectilem altiori prou-
dentia committebat, atque etiam inter hostes, ac
rapinas addictas animas, nesciebat quid esset vel
vnius casæ expilationem suspicari. Nimirum ei pro
recto cælum, pro custodia Deus: cui oratio à curis
expedita, & immunis ita placuit, vt se pro eorum
fortunis vadem, ac sponso rem faceret: quod ipsum
disertè notauit Augustinus.

*Hoc, inquit, vult Deus intelligi, vt securius quis-
que ascenderet, ne de terra sua sollicitus esset Deo* 2. 162.
in Exod.
promittente custodiam: Ne scilicet distraheretur
Israëlis animus, & aliquam sui partem deferret in
Dei tabernacula, alteram nimia rei familiaris curâ,
ac sollicitudine domi quodammodo relinqueret.

Certè de hisce præposteris orationibus quæstus
olim Deus. *Auerterunt, inquit, facies suas à taber-
naculo Domini, & præbuerunt dorsum.* 2. Parat.
c. 29. v. 6. Facies dico
suas, id est conceptus, & imagines mentis auerte-
runt à Deo suo, & illi quodammodo terga verte-
runt, contra honestatis leges, & debitam supre-
mo Numini reuerentiam. Sit ergo hæc secunda lex.

M m m

orantis.

458 SPECVLVM ECCLESIASTICORVM,
orantis. Ad Dominum conuertat cogitationes om-
nes suas, auertat nunquam.

Huic adde & alteram, affectus etiam suos &
animi impetus omnes eodem dirigat. Hoc olim
voluit Ecclesiastes, cum innuit.

C. 4. v.
17. *Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei.* Quem
amabo pedem custodiendum ait sapiens? ne crede
pedem esse corporis, ne fortè incurrat in limen, ne
offendat, ne cespitet, quod antiquis mali ominis
fuit, ex superstitione magis, quam ex veritate: sed
pedem animæ, hoc est affectiones, ipsumque cor,
earum fontem, & officinam seriò custodiendum
præcepit. Agnoscebat nimirum vagos sæpius esse
animi motus, & fugitiuum cor; quod & agnouit

Pf. 59. v.
13. *Dauid; cum ita queritur. Cor meum dereliquit me.*
A me quodammodo abiit abreptum insolenti crea-
turarum æstu, impetuque, quem fregit, & cor ad
2. Reg. 7.
v. 27. se reuocauit: *Inuenit, inquit, seruus tuus cor suum
ut oraret te oratione hac. Quæ verba D. Augusti-
nus ita explicat. Inuenire se dixit cor suum, quasi so-
leret ab eo fugere, & ille sequi quasi fugitiuum, &
non posse comprehendere, & clamare ad Dominum:
quoniam cor meum dereliquit me.*

Quod si Dauidem quandoque cor dereliquit,
est certè quod nos humiles animæ, id ipsum sæpius
queramur, & gemamus, quod in oratione cor
nostrum nos derelinquat, & vagum ad creaturas
effugiat:

LIBRARIUS

M M M

effugiat: vt reuocetur, vt sistatur, & quasi ad sanctam anchoram adhærescat: sit tibi horarum lectio oratio, quæ dirigatur sicut incensum in conspectu Domini, hoc est more, modoque thymiamatis, quod & suauissimum spirabat odorem, & recta sursum ferebatur.

Rabbi Kimhi in Iob agnouit in eo suffitu, ac suffumigatione miraculum. Ex Alexandrina Ciuitate Hierosolymam euocabantur viri præstantes in arte suffumigandi; & quodames, ac mireris; sacer ille fumus, & odorata expiratio, tam directo itinere sursum attollebatur, vt nulla vi, nullo ventorum turbine vllam in partem flecti possiet; quod ipsum non humano artificio, sed diuino prodigio contigisse viri magni suis monumentis prodidere: nec immeritò: quid enim leuius fumo, & odorata illa nube, quæ sibi relicta flectitur partes in omnes, vêtis paret, auras sequitur, earum ludus, ac ludibrium. Sola nubes sacra, fumus vnus thymiamatis in latera flecti nescius, nescius ventis obedire. Erat nimirum ea exhalatio typus aliquis orationis, quæ recto tramite in cœlum, in Deum ferri debet, nec in terram abijci, aut ad creaturarum latera declinare.

Eam deuotæ mentis elèuationem in primæuo Christianorum more expressam lego. Hi sub ipsa Ecclesiæ incunabula, consuetudine plena religionis, & inusitata pietatis, cum in templo sacrae præ-

460 SPECVLVM ECCLESIASTICORVM,
cacioni darent operam, cum Psalmos canerent, in
clausulis orationum pedem attollere soliti, vt præ
amore sempiterni domicilij, studioque magno
rerum cœlestium viderentur iam è corporis taber-
naculo migrare velle, & cœlo reddi, Deoque iungi.

Lib. 7.
Stromat. Eum morem expressit Clemens Alexandrinus
in hunc modum. *Pedes attollimus* in extrema ora-
tionis acclamatione, prompto animo, & alacritate
insequi cupientes beatam illam naturam, quæ sola
mente, & intelligentia percipitur.

Lib. 3.
Antiq. c.
1. Ad eandem elationem animi, sublimesque in
oratione cogitationes, desideria, affectus entheos,
spectat ea, quæ olim in Moyse fuit corporis com-
positio, & manuum, ac brachiorum eleuatio. Quam
etiam mirabili prodigio cœlum ipsum commen-
dare voluit. Vt enim mihi author est Iosephus, dum
Moyse innoxias ad superos manus attolleret, ros è
sublimi æthere defluus, in precantis manibus con-
creuit; vt donum piæ orationis esse intelligeret.

Eo rore probè delibutus Moses, cum gustasset,
miram in eo suauitatem amauit, & alijs gustan-
dum obtulit, qui magnas in eo gulæ, palati que il-
lecebras demirati, præ stupore attonitæ mentis ex-
clamarunt: *Manhu?* quid est hoc?

Quod si Moyse, primisque Christianis adeò cu-
ræ fuit ea mentis in Deum eleuatio, in qua summa
orationis est: certè & ea Clero esse debet, qui ex
prima

prima officij sui ratione horis Canonicis, & orationi totus est destinatus.

Argutè sanè, & sapienter Eusebius Emiffenus animaduertit inter Clericos poni columbam argentream de qua Psaltes regius. *Si dormiat is inter* Ps. 67. *medios Cleros, penna columbae de argentata.* Penna quidem, vt in cœlum assurgat Clerus, & sublimis euolet, oratione ceu alarum remigio euectus. De argentata verò ob eximium nitorem morum & singularem vitæ innocentiam; quæ eum statum decet quam maximè: vt enim neruosa eloquentia D. Augustinus: *quid prodest, quia hymnum cantat* In Ps. *lingua tua, si sacrilegium exhalat vita tua?* enim-^{102.} vero nihil prodest, nisi ad ignominiam, & dedecus æuiternum.

Sed & alterum est, cui inuigilare debet pius Clerici labor, & industria, vt ab horarum penso, diuinisq̃ officijs absit irreligiosa illa præcipitis animi festinatio, index summæ leuitatis, & exiguæ deuotionis, alienæ à Dauidis ingenio, sacraque Psalmodiæ institutione.

Vt enim scitè notauit D. Gregorius Nyssenus, *Tra. 7. 2.* *in Psalms.* *c. 10.* Dauid primus, regiusque Psaltes, in sacris hymnis, canticisque suis sæpius interposuit Diapsalma, siue, quod barbara voce dicimus frequenter *Posas:* vt essent notæ cessationis alicuius, & subitæ quietis inter psallendum factæ: ad receptionem diuinitus

462 SPECVLVM ECCLESIASTICORVM,
immissæ illustrationis. Nimirum ijs qui Dauidico
spiritu canebant, vsu veniebat illud, vt inter oran-
dum, obuenerent deuotæ aspirationes animi, quæ
corporis spiritum quodammodo intercluderent,
sisterentque: occurrebant cœlestia lumina, quibus
dum occuparetur mens, & intelligentia, vox ipsa
supprimebatur & conticescebat. Et hæc fuerunt olim
benigniores cœli influentiæ, quas non sentiunt il-
li cursores nostri, qui non tantum abest vt paulu-
lum interquiescant religionis ergo, quin potius præ-
cipiti rotatione Psalmos euoluunt, vt horam, imò
& momentum vltimum cupere solum videantur.

Ab ijs discedere te velim, mi lector, & cum
Dauide os aperire, & attrahere spiritum, primum
de profundis cordis tui, deinde de altissimis cœli
verticibus.

ps. 129. De seipse testatus olim Dauid, *de profundis cla-*
maui ad te Domine.

In hoc versu lusit ingeniosa Sanctorum Patrum
industria, & pius interpretum labor.

Lyranus, *de profundis*, inquit, clamat Dauid, hoc
est de terra Babylonis, quæ erat demissa, & situ
profunda, si cum Iudæa componeretur. Treuerus,
de carceribus ait, & ergastulis, quibus tenebatur
Israël.

Lorinus, de antris, ac latebris in quas sese receperat
Dauid à Saule exul, & profugus.

Alij

Alij *de profundis* hoc est ex voragine, & barathro infœlicissimi status siue peccati clamasse Dauidem volunt; est enim peccatum abyssus, immensa est vorago, est barathrum, in quo misellus peccator constitutus clamat ad Deum, qui est in altissimis, & quam maximè à se diffitus.

Alij *de profundis*, hoc est è limbo Patrum, è quo clamabant captivæ illæ Heroum animæ, & Messiam è profundo sollicitabant. Et hæc quidem sunt quæ interpretes fundunt in illum locum: sed ad meum institutum omnium aptissimè D. Chrysostomus.

De profundis, inquit, clamat Dauid, hoc est de profundo corde, de imis penetralibus, de intimo affectu, & illa est longè perfectissima oratio quæ à corde vitæ sede, & spirituum vitalium officina dimanat.

Fuit olim ventilata illa in scholis quæstio, quæ foret lingua omnium præstantissima: hi Gallicam, Flandricam illi, Latinam isti, Græcam alij voluere; quisque pro suo genio, & affectu, qui plerumque non benè sapit, dum in suis desipit.

D. Hieronymus Hebræam cæteris omnibus anteponit, quia gutturalis est, & plerumque voces ex imo pectore haurit; ideoque ad impellendos ac commouendos animos habetur aptissima.

Vis orationi tuæ, vis sacratori Psalmodiæ inesse
robur,

464 SPECVLVM ECCLESIASTICORVM,
robur, quo superos euincas, quo ipsi Deo superior
euadas, sit illa gutturalis, trahatur ex intimo corde,
ducatur è profundis, neue in te cadat illud D. Chry-
fostomi in quosdam è Clero sui temporis. *Os qui-
dem resonat, cor autem est inane.* Et hoc Christi ex-
probrantis oraculum. *Hic populus labijs me hono-
rat, cor autem eorum longe est à me.*

In Ps.
140.

Ne, inquam à Deo longè sit, sed quam proximè,
age vocem deprome, & effer è profundo cordis
finu, & ad eum, qui est in excelsis, emitte: & altius
insonabit illa, quo deducta fuerit profundius.

C A P V T XII.

De Residentia.

IN hac quæstione quinque mihi tractanda pro-
posui. Primum, quibus incumbat onus residen-
di, & quantum illud sit: alterum, quæ subditis com-
moda enasci soleant si Prælatus adsit, si oues suas
pascat ipse, regat, moderetur. Tertium, quæ ex ad-
uerso surgant incommoda, quæ morum inclinatio,
quæ populi strages, ac ruina, si Pastor à commisso
grege longius absit. Quartum, quæ in eo vitæ gene-
re bonorum Pastorum exempla suppetant. Quin-
tum denique, qua ratione creditam sibi Dicecesim
bonus Præsul visitare debeat.

S. PRI-